

Stichting Diaconaal Fonds Hulpverlening

Diaconie binnen de Leidse Studenten Ekklesia Oriëntatie op een nieuwe benadering 2018-2019¹

1. Inleiding

Op 20 februari 2018 vond een gezamenlijk overleg plaats van het Bestuur van SDFH en de Stuurgroep Diaconie. Daar werd afgesproken dat een vervolgrelectie en –discussie zal plaatsvinden aan de hand van een concept ‘visiestuk’. Rob (vdBoom) zou een eerste aanzet geven, en dat voor commentaar aan de Stuurgroep voorleggen, of met hen bespreken. Dit stuk beoogt een invulling van die afspraak. Het probeert enkele eerste stappen te zetten op weg naar een vernieuwing van de diaconie binnen de Leidse Studenten Ekklesia.

Dit stuk baseert zich op de volgende documenten:

- De ‘diaconieposter’ en commentaren van de leden in de poster-discussie van 17 maart 2018;
- Verslag van het gezamenlijk overleg van Bestuur en Stuurgroep van 20 februari 2018;
- Discussiestuk diaconie van februari 2018;
- ‘Hoofdlijnen van het beleidsplan SDFH 2017-2018’ (zie: www.ekklesialeiden.nl);
- Fred van Iersel, 'Diaconie is een weg waarlangs God zich openbaart', 06 juni 2015 (<http://www.oecumene.nl/nieuws-blogs/blogs/980-diaconie-is-een-weg-waarlangs-god-zichopenbaart>; in de bijlage)
- Hub Crijns e.a. (red.), *Samen tegen armoede Praktische handleiding voor kerken* (Knooppunt Kerken en Armoede, oktober 2017; www.knooppuntkerkenarmoede.nl)
- Hub Crijns e.a. (red.), *Diaconie in beweging. Handboek diaconiewetenschap* (Uitgeverij Kok 2011).

2. Achtergrond

De Ekklesia heeft anno 2018 vier programma’s:

1. Liturgisch/Hooglandse Vieringen
2. Pastoraal/Studentenprogramma (door studentenpastores)
3. Pastoraal/Participantenprogramma (door participantenpastor en 20 autonome groepen)
4. Maatschappelijk programma c.q. de Diaconie.

¹ Een conceptversie van deze notitie kreeg waardevolle commentaren en suggesties van de pastores Christiane van den Berg en Rob van Waarde, waarvoor veel dank

Randvoorwaardelijk zijn het 'scholingsprogramma' (lezingen, leerhuis), RAP100 (het Trefcentrum van de Ekklesia Leiden), de Public Relations en de verschillende communicatiemiddelen (waaronder het blad *Hooglandse Nieuwe*) en het Secretariaat van de Ekklesia Leiden.

De Ekklesia heeft enkele 'strategische partners' zoals de Universiteit Leiden, de Hogeschool Leiden, het Diaconaal Centrum De Bakkerij, de Raad van Kerken, de Voedselbank Leiden, en Amnesty International. De relaties met deze 'partners' is erg verschillend van aard en intensiteit.

De Ekklesia anno 2018 is als volgt te typeren:

- a. Ongeveer 400 leden (met een hoge participatiegraad), een achterban van wellicht 1000 (om een of andere reden 'losgeraakt', wellicht eens per jaar in de viering te vinden); de leden hebben gemiddeld een hoge leeftijd, en zijn in het algemeen hoog opgeleid (vaak academisch) en welgesteld. De gemiddelde hoge leeftijd van de participanten heeft een lagere uitvoeringscapaciteit tot gevolg. De indruk is dat velen genoeg hebben aan de vieringen en de participatiegroepen. Niettemin zijn er leden soms buiten de Ekklesia om actief in maatschappelijke activiteiten, zijn veel leden toch wel erg geëngageerd.
- b. Er is een relatief klein aantal studenten lid dan wel actief binnen de Ekklesia. Er is een expliciet studentenprogramma, waarvan enkele met een 'diaconale dimensie'. Een duidelijk voorbeeld daarvan is het huidige SAVIE (Students Abroad Volunteering in Eastern Europe - oorspronkelijk 'Wij Helpen Daar'). Dit is een autonome studentenorganisatie die zich inzet voor minderbedeelden in Oost-Europa. De Stichting is voortgekomen uit en contact houdend met het studentenpastoraat/de studentenpastores.
- c. In religieus/spiritueel opzicht is de Ekklesia zeer vrijzinnig, dat wil zeggen eerder dominant 'horizontaal' dan 'verticaal' georiënteerd;
- d. De Ekklesia is een 'platte' organisatie. Er is geen expliciet beleid waarin principes, normen of doelen zijn vastgelegd. De vier programma's van de Ekklesia functioneren min of meer autonoom en los van elkaar. Men zou kunnen stellen dat er weinig cohesie bestaat, weinig interactie tussen die programma's.

3. Aanleiding

De Ekklesia heeft altijd een min of meer sterke oriëntatie op 'de wereld' gehad waarmee 'diaconie' een belangrijke plaats had in haar programma. De Ekklesia was in de eerste decennia van haar bestaan (1970-1990) zeer politiek en maatschappelijk actief. Echter de laatste jaren is de diaconie wat 'verengd' of 'verschaald' tot vooral maandelijks collectes voor doelen/projecten. Het heeft geen politieke of spirituele dimensies meer. Maar het is niet helemaal zo zwart-wit. De Ekklesia zelf geeft actieve steun aan taalonderwijs aan vluchtelingen, aan Amnesty International en aan een groot scala van kleine projecten 'dichtbij of veraf'. Leden van de Ekklesia zijn ook actief bij de Voedselbank en STUV. Alleen werden deze activiteiten niet als 'diaconie' herkend en erkend.

Van Iersel stelt drie kritisch kernvragen in zijn blog ten aanzien van diaconie die de Ekklesia zich kan aantrekken en meenemen in haar reflectie op 'diaconie' (zie bijlage):

1. *Hoe zorgen kerken ervoor dat diaconie in de praktijk niet vervlakt en dat de geloofsinspiratie niet verdwijnt uit de beleving en communicatie? Wat onvriendelijk gezegd: kerken zijn geen*

verenigingen ter bevrediging van religieuze behoeften die ook nog wat aan naastenliefde doen. Laten we de navolging van Christus niet te veel aan individuen alleen over?

2. *Is de diaconale agenda van de plaatselijke kerken wel breed genoeg? Kerken moeten niet alleen armoedebestrijding in hun pakket hebben. De christelijk sociale ethiek wijst niet enkel de weg van barmhartigheid, maar van gerechtigheid en vrede.*
3. *Hoe vinden de kerken in de verhouding met de gemeentelijke overheid rond diaconie een juiste balans tussen samenwerking en tegenspel? De lokale politici zijn democratisch gekozen, en wij zijn dat niet. We moeten de verantwoordelijkheid waarin politici zijn gesteld altijd respecteren. Maar wij hebben als kerken een door God geschonken mandaat om als profetisch geweten van de overheid op te treden. Kerken zouden in veel plaatsen te 'tam' zijn in het contact met de overheid rond de transities in de zorg. Waar het aan ontbreekt is de passie om behalve het praktisch signaleren van knelpunten ook op profetische wijze de christelijk sociale ethiek voor het voetlicht te brengen.*

4. Nieuw kader

Definitie: De Leidse Studenten Ekklesia zet zich al decennialang in voor een samenleving van barmhartigheid, rechtvaardigheid en vrede. Vanuit (com)passie en openheid ondersteunen we dak- en thuislozen, vluchtelingen, mensen die eenzaam zijn, problemen kennen of in armoede leven. Dit doet de Ekklesia samen met vele Leidenaren die omzien naar elkaar en laten zien dat je er niet alleen voor staat!

Mogelijke uitgangspunten voor een nieuwe benadering van diaconie:

- Ontmoeting als uitgangspunt en als startpunt;
- De Ekklesia gaat voor de brede en politiekere definitie van 'diaconie';
- De Ekklesia maakt duidelijk onderbouwde keuzes t.a.v. wat zij wel en niet wil en kan steunen;
- De diaconie komt méér in het hart te staan van de Ekklesia;
- Ekklesia zal haar diaconieprogramma intern beter organiseren;
- Het diaconieprogramma zal beter zichtbaar gemaakt worden • De vernieuwing van de diaconie kan nieuw elan brengen in ons programma. Het kan ook SDFH Bestuur en Stuurgroep tot nieuwe samenwerking stimuleren. Deze vernieuwing kan een apart project kan zijn voor de Ekklesia, waarvoor de jaren 2018-2019 genomen worden.
- Het diaconieprogramma wordt ook extern beter georganiseerd. Idealiter ontwikkelt de Ekklesia meerjarige relaties – partnerships - met organisaties/projecten.
- De Ekklesia houdt nadrukkelijk rekening met haar beperkte fysieke en financiële capaciteit.

Deze uitgangspunten worden in de volgende 'grote lijnen' uitgewerkt:

- a. Ontmoeting als centraal leidend thema. Onze inspiratie zijn de bevrijdende verhalen van de Schrift en mensen die ons in de zorg voor anderen zijn voorgegaan. Dit erfgoed vraagt om voortdurende reflectie en nodigt ook uit tot een kritische eigentijdse vertaling. We geven prioriteit aan activiteiten waar zo'n ontmoeting daadwerkelijk mogelijk is. Maar 'ontmoeting' moeten we wel leren, dat gaat niet vanzelf, en dat komt van twee kanten. Ontmoeting kan

leiden tot een beter begrijpen, tot respect en een relatie, tot een erkenning van het 'anders zijn' van de ander, wat een kader kan vormen voor ondersteuning.

- b. Vanuit Ontmoeting (zie a) willen we leren om 'anders te zien', dwz het (sociale) onrecht dat mensen wordt aangedaan, maar ook hun eigen veerkracht, levenslust, hoop. De Ekklesia gaat voor de brede definitie van 'diaconie': We moeten gaan voor een duidelijker visie op diaconie, voor een vernieuwde en duidelijke invulling van 'diaconie': dienst aan mensen, De Ekklesia gaat ook voor een politiekere visie op diaconie, dat betekent terug naar een activistische instelling. Minimaal zou dat kunnen leiden tot onderzoek van de 'politieke dimensie' van het thema vluchtelingen, armoede/voedselbank, en mensenrechten/Amnesty. Misschien moeten we hier aan scholing doen?
- c. Dit 'anders leren zien' is zelf een vorm van spiritualiteit (zie de bevlogenheid van met name sommige van de diakonieleden). Dat moeten we als Ekklesia koesteren, daar taal voor vinden. Wij werken aan een nieuwe verankering van diaconie in onze gemeenschap. Diaconie komt terug in het hart van de Ekklesia en wordt dus meer en beter geïntegreerd in de andere drie Ekklesia programma's. En vervolgens kan dat mogelijk verwoord worden in vieringen of inbedding krijgen in andere activiteiten van de Ekklesia. Je zou bijvoorbeeld een lezingenreeks over een land van herkomst kunnen organiseren. Je kunt er veel aan koppelen opdat inderdaad veel geledingen betrokken zijn: lezingen, een nummer van HN, een begindienst, een feest, een afsluitende serie diensten, het programma voor kinderen en jeugd, etc.

Vanuit die keuze voor Ontmoeting én die brede definitie doet de Ekklesia duidelijke en onderbouwde keuzes t.a.v. wat zij wel en niet wil en kan steunen (ook rekening houdend met onze beperkte capaciteit), niet alles accepteren wat zich als 'project' aandient. Daarvoor dus duidelijke criteria ontwikkelen.

- d. Omwille van een beter 'management' zal de Ekklesia zich intern beter organiseren. Vragen die we ons moeten stellen zijn: - moeten we vasthouden aan het oude jargon 'diaconie' en 'SDFH' of zoeken naar een nieuwe taal? - hoe moet de taakverdeling zijn tussen bestuur SDFH en Stuurgroep? Welke afspraken zijn nodig over visie, beleid, werkwijze en onderlinge communicatie? - hoe werken we samen met andere geledingen van de Ekklesia? Welke afspraken zijn nodig? - is diaconie goed 'belegd' binnen het bestuur? Is er een bestuurslid met diaconie in portefeuille? - hoe zorgen we ervoor dat er versterking komt voor de diaconiegroep. Bij het maatschappelijk project was er (ook door omstandigheden) uiteindelijk vrij weinig contact tussen de projectgroep en de Stuurgroep diaconie en liepen beide een beetje naast elkaar. Dat zou voorkomen moeten worden.
- e. Als we vernieuwing insteken vanuit de Ontmoeting, dan kan dat leertraject worden: Wat horen we als we luisteren naar Syrische statushouders? Wat doet dat met ons? Diaconievernieuwing kan zo insteken nieuw elan brengen binnen onze Ekklesia. Wellicht moet deze vernieuwing als een apart project behandeld worden, waarvoor bijvoorbeeld twee jaren 2018-2019 genomen worden.
- f. Wat moeten we doen om het diaconieprogramma beter zichtbaar te maken zowel intern als extern? Dat vergt samenwerking met de PR-Commissie. Het spreekt voor zich dat transparantie, en verantwoording afleggen van groot belang zijn.

- g. Extern beter organiseren wil zeggen, zorgvuldig onze externe relaties leggen en onderhouden. Zo zou de relatie met De Bakkerij verduidelijkt kunnen worden. Wellicht kunnen we zoeken naar een structurele samenwerking, dwz een verdeling van taken, een met elkaar delen van visies, uitwisseling van ervaringen, gezamenlijke activiteiten, etc. Voordeel voor ons kan zijn een 'meeliften' op de professionaliteit van De Bakkerij. Idealiter ontwikkelen we meerjarige relaties met organisaties/projecten. Op deze wijze kan beter informatie bijgehouden worden omtrent deze organisaties/projecten, kan sprake zijn van een meer inhoudelijke relatie, van een dialoog. Dergelijke partnerschappen zouden zichtbaar gemaakt kunnen worden op de website en bij andere media.
- h. Aan de andere kant moeten we verwachtingen temperen, want de Ekklesia heeft beperkte fysieke capaciteit en ook haar financiële bijdrage is jaarlijks bescheiden. Zijn er andere mogelijkheden dan enkel financiële bijdrage? Bv. zijn organisaties/projecten wellicht bereid studenten via de Ekklesia als stagiaire op te nemen? We moeten recht doen aan wat we kunnen, onszelf niet overvragen. Zo'n project mag niet betekenen dat er honderd dingen bij komen, maar dat de dingen die we toch al doen deze focus hebben. Al dat bovenstaande betekent we keuzes maken waar we ons op richten. Zo'n keuze kan eventueel wel een vrij brede paraplu zijn waaronder wij ons met verschillende projecten/partners bezig kunnen houden/contact kunnen hebben en waarvan eventueel ook het taalprogramma deel van uit zou kunnen maken.

Bijlage: 'Diaconie is een weg waarlangs God zich openbaart'

6 juni 2015 | Fred van Iersel | Categorie: Blogs |

Niet zo lang geleden werd herdacht dat honderd jaar geleden frère Roger Schuetz werd geboren, de eerste prior van Taizé. In de preambule van de door hem geschreven regel voor de gemeenschap van Taizé komt de zin voor: 'Bemind degenen die onderdrukt zijn, die leven in de midden van onrecht en dorsten naar gerechtigheid. Jezus had speciale zorg voor hen.' En dan volgt de zin waar het mij vandaag om gaat: 'Wees niet bang om je door hen in de war te laten brengen'.

'Wees niet bang om je door hen in de war te laten brengen'. Waarom zouden we hier bang voor zijn? Ze breken onze routines open. Roger Schuetz heeft in de voorlopers van zijn gemeenschap ook onderduikers gehad tijdens de Tweede Wereldoorlog. Ook heeft hij nadien zijn broeders wereldwijd uitgezonden ver buiten de comfortzone van het leunstoelchristendom. Hij wist hoe ontregelend echte solidariteit kan zijn.

Christelijk mensbeeld

Schuetz wist: de mens in nood is als een appel. De mens die voor ons staat is een mens die geschapen is naar Gods beeld en gelijkenis. Een mens aan wie God juist zo waardigheid heeft geschonken; een mens die de lijdende Christus in zich draagt – het beeld van de in ons mens zijn binnen getreden God -, die ons vraagt: geef je mij te drinken? Het is niet alleen ondanks het lijden, maar juist in het lijden dat God met ons is, ons recht op zet en ons niet enkel zo aanspreekt op onze verantwoordelijkheid maar Zichzelf aan ons openbaart – juist zo, juist in deze mens: als oorspronkelijk beeld van God, als lijdende mens, en als mens in wie Christus de kracht tot opstanding manifesteert. Het is over deze Christus in ons, dat Schuetz op mystieke wijze kon spreken en preken: de mens geworden Zoon – mens naar Gods hart, lijdend en opstaande uit de doden. Dit is een mystiek perspectief op diaconie dat in de katholieke traditie breed gedeeld wordt; ik noem als voorbeeld de mystiek van Charles de Foucauld, Carlo Caretto, Abbé Pierre met hun spiritualiteit van de solidaire armoede. Het zijn even zovele bronnen van een spiritualiteit achter de sociale banken en achter het straat- en drugspastoraat. Het is de spiritualiteit van de solidariteit met vreemdelingen, of ze nu bootvluchteling zijn, asielzoeker in een AZC, of dreigen te worden uitgezet via een detentiecentrum. Het is daar, in de kwetsbare mens, dat God Zijn solidariteit met de lijdende mens en de kracht tot opstanding toont, in de vreemdeling die uitgezet wordt en toch zegt: ik prijs God elke dag als ik ontwaak. Maar hoever staan wij zelf af van deze gelovige spiritualiteit van de ballingschap?

Diaconie: vindplaats van openbaring

Diaconie is dus, dit overziende, veel meer dan alleen toepassing van een ethiek van verantwoordelijkheid nemen voor de ander: diaconie is een zelfs een weg waarlangs God zich openbaart. En dat betekent op zijn beurt dat kerken geen kerken kunnen zijn zonder diaconie. Zonder diaconaal perspectief en zonder diaconale praktijk hebben we als kerken geen toegang tot de openbaring. Niet alleen omdat we geroepen zijn om onze naasten lief te hebben gelijk onszelf, maar daarin en daarbovenuit ook omdat we juist in de diaconie toegang tot Gods openbaring kunnen krijgen. Diaconie is daarom - als het goed is- geen randgebeuren in de kerken, maar staat juist in het centrum van de kerken, dicht bij het verstaan van Gods openbaring die kerken proberen te verstaan en waarop kerken proberen te antwoorden. In dit licht gaat er voor de kerken een boodschap uit van het verhaal van de diaconale voetwassing van Christus, juist tijdens het Laatste Avondmaal: er is geen waarachtige Maaltijd des Heren zonder diaconie. Juist die christenen, die aan Eucharistie of Avondmaal een centrale plaats in hun kerk toekennen, worden hier terug verwezen naar de diaconie als onlosmakelijk verbonden met dit centrale sacrament.

Uit de preambule van de regel van Taizé van Roger Schuetz stamt ook de aansporing aan zijn medebroeders om zich nooit neer te leggen bij de verdeeldheid tussen de kerken die zo graag met de mond de naastenliefde belijden en toch verdeeld blijven. De diaconie is een bevoorrecht veld van samenwerking in de oecumene. Allereerst natuurlijk omdat de mensen voor wie de diaconie bedoeld is er baat bij hebben dat kerken hierin zoveel mogelijk samen optrekken. Maar ook omdat diaconale beleving en praktijk leiden tot wat kardinaal Walter Kasper noemde een spirituele oecumene. En – in de benadering die ik hier kies: een gezamenlijk zoeken naar het verstaan van de goddelijke openbaring – niet minder dan dat.

Het is mijn diepe overtuiging dat er in onze cultuur uiteindelijk geen Godsverduistering is. Er is wel in steeds grotere kring een verkeerd perspectief op wie God is en waar Hij te vinden is. Met andere woorden: onze bril deugt niet. God is er wel. Maar de blinde verwijt de Bron van het licht dat hij niet ziet, terwijl hij zelf vergeet zijn ogen open te doen of te laten openen. We zoeken – althans vaak – de plaatsen niet op waar God zich bij voorkeur openbaart. Diaconie is daarmee ook een weg uit de Godsverduistering die buiten en binnen de kerken door velen wordt ervaren.

Waar onze kerken op moeten inzetten – als het mij ligt – is – en ik verwijs weer naar Roger Schuetz - op het mobiliseren van verontwaardiging over onrecht en passie voor rechtvaardigheid. Wat mij betreft hebben de kerken een diaconale opdracht die ver uitgaat boven de dagdagelijkse praktische humanitaire zorg voor mensen die onder het welvaartsniveau van de bijzondere bijstand geraken, hoe belangrijk die zorg ook is. En het primaire motief van de kerken zou niet moeten zijn de compassie – alsof alleen die onze drijfveer is, maar de passie voor gerechtigheid en vrede- ver voorbij de barmhartigheid alleen. Compassie zonder besef van onrecht en passie voor gerechtigheid trekt de samenleving en de kerken uit het lood, en legt te veel nadruk op de mens die compassievol is, in plaats van op de eigenlijke vindplaats van God: de mens die lijdt maar toch uit dit lijden opstaat.

Eerste vraag: Hoe centraal is diaconie

In deze inleiding heb ik er tot nu toe één vraag uitgewerkt, namelijk: hoe zorgen kerken ervoor dat diaconie in de praktijk niet vervlakt en dat de geloofsinspiratie niet verdwijnt uit de beleving en communicatie? Ik hoop te hebben laten zien dat deze vraag niet alleen een praktische vraag is maar om de kern van het geloof draait en in het centrum van de aandacht van de kerken thuis hoort. Wat onvriendelijk gezegd: kerken zijn geen verenigingen ter bevrediging van religieuze behoeften die ook nog wat aan naastenliefde doen. Ze bestaan integendeel uit mensen die geroepen zijn om het Koninkrijk Gods te verhaasten, om Christus te belijden en om Christus na te volgen en met het oog hierop in liturgie samenkomen. Maar wat komt er van de kerken als geheel in hun hoedanigheid als navolingsgemeenschap terecht? Laten we de navolging van Christus niet te veel aan individuen alleen over?

Daarnaast zou ik de aandacht willen vestigen op twee andere vragen,

Tweede vraag: Niet alleen armoedebestrijding

Mijn tweede vraag luidt dan aldus: is de diaconale agenda van de plaatselijke kerken wel breed genoeg? Ik meen, in alle oprechtheid, dat de kerken niet alleen armoedebestrijding in hun pakket moeten hebben. De christelijk sociale ethiek, zoals ook verwoord door Roger Schuetz wijst niet enkel de weg van barmhartigheid, maar van gerechtigheid en vrede. In het centrum van de Bijbelse boodschap staat Gods vrede. God schenkt vergeving. De steen die de bouwlieden hebben verworpen is de hoeksteen geworden (Ps. 118;22) - Petrus preekte er niet voor niets over in zijn eerste verdedigingsrede (Hand. 4:11). Hier ziet God af van wraak en vergelding, maar Hij begint opnieuw; Christus is het slachtoffer dat afziet van het recht op wraak: 'vrede zij U'. Hoe kan het dan toch zijn dat we ons niet laten mobiliseren tegen het religieuze geweld?

Derde vraag: profetische rol van de kerken bij de overheid

Ten derde en tot slot: hoe vinden de kerken in de verhouding met de gemeentelijke overheid rond diaconie een juiste balans tussen samenwerking en tegenspel? De lokale politici zijn democratisch gekozen, en wij zijn dat niet. We moeten de verantwoordelijkheid waarin politici zijn gesteld altijd respecteren. Maar wij hebben als kerken een door God geschonken mandaat om als profetisch geweten van de overheid op te treden, en we kunnen dat doen juist omdat we niet herkozen hoeven te worden. Ik vind dat de kerken in Amersfoort te tam zijn in het contact met de overheid rond de transitie in de zorg. Waar het aan ontbreekt is de passie om behalve het praktisch signaleren van knelpunten ook op profetische wijze de christelijk sociale ethiek voor het voetlicht te brengen; en dat is iets waar de verkondiging van het evangelie uiteindelijk onder lijdt. De katholieke sociale leer en de protestants christelijke sociale ethiek bieden ook voor de overheid een noodzakelijk normatief frame om juiste normatieve uitgangspunten voor het zorgbeleid te kiezen. Zoals wederom Roger Schutz opmerkt in de preambule van zijn regel van Taizé: Christus is het Licht van de wereld – maar wij, de kerken, zijn dat ook. Wat doen we daaraan in en vanuit onze eigen plaatselijke geloofsgemeenschap?